

I r l a n d.

Forbitrelsen i Irland mod England og Godsejervæsenet er i uafbrudt Stigen. De agrariske Forbrydelser tage stadigt til, og med hver Dag synes Situationen at blive mere faretruende. En Katastrofe er maaske overhængende, vil maaske kun kunne forebygges ved energiske Foranstaltninger fra Regeringens Side, eller vil maaske netop fremskyndes derved. Hvorfor have Forholdene udviklet sig saaledes? Hvad er der at gøre? Det er naturligt, at den engelske Presse i det sidste Aarstid har været ivrigt sysselsat med disse brændende Spørgsmaal. I Novemberheftet af Jahrb. f. Nationalökonomie u. Statistik gjør v. Ochenkowski Rede for en Del af den herhen hørende Literatur, og behandler særligt det irske Agrarspørgsmaal. Det følgende er en noget forkortet Gjengivelse af hans Artikel.

«Mere end syv Aarhundreder ere henrundne, siden Englænderne tog Irland i Besiddelse, og alligevel er det irske Spørgsmaal fremdeles et af Spørgsmaalene paa vor indre Politiks Dagsorden.» Saaledes begynder Rev. Malcolm Macoll en Artikel om det irske Spørgsmaal i «Contemporary Review» (Fbr. 1880), og udgaaende fra denne Betragtning giver han sig til at undersøge Spørgs-

maalet fra et noget andet Synspunkt end de fleste andre Forfattere, der have behandlet det. I Modsætning til disse retter han sit Blik mod Fortiden, og i den historiske Udvikling af Forholdene søger han et Moment til Bedømmelsen af de Midler, om hvis Anvendelse der kan blive Tale. Midlerne mod det tilstedeværende Onde maa gjøre godt, hvad Fortiden har syndet. Det er Kjernen i hans Opfattelse, — og det er ganske sikkert ogsaa den rigtige Vej til Forstaaelsen af det irske Spørgsmaal.

Macoll viser, at Irlænderne besidde de nødvendige Betingelser for en Kulturudvikling, og at Betegnelsen af dem som en «lavere Race» ikke holder Stik; — men deres gode Egenskaber ere ikke blevne udviklede. Paa at assimilere Nationaliteterne har man ikke tænkt; man har tværtimod lagt Hindringer i Vejen herfor. I denne Henseende viser intet højere politisk Synspunkt sig, og til Ret og Retfærdighed finder man intet Spor. De underkuede Irlænderes Tilstand var værre end Slavernes. Saa-danne vare Forholdene før Reformationen; men Reformationen gjød Olje i Ilden. Nu først begyndte man for Alvor at udrydde de Indfødte, i Ordets bogstavelige Betydning. Hungersnøden betragtedes og hilsedes som Sværdets trofaste Forbundsfælle. Sir Arthur Chichester, der under Jacob I sendtes til Ulster, fandt efter sine egne Beretninger denne Provins rig og befolket; — han efterlod den øde, Befolkningen paa Flugt, fristende Tilværelsen ved Tyveri. I et Tidsrum af kun elleve Aar efter Opstanden i 1641 gik en Tredjedel af Befolkningen til Grunde. Man saa Folk, der levede af Aadsler. Sulten lod ikke engang de Dødes Grave i Fred.

Med Vilhelm III's Regering begynder en ny Forfølgelses-Periode. Tidligere havde Forfølgelsen ikke rigtigt

været sat i System. Raahed, Grusomhed, Plumshed vare Kjendetegnene for den tidligere Fremgangsmaade. Men efter Besejringen af Irlænderne, der havde sluttet sig til Jakob II, traadte Straffelovene, «the penal laws» i Kraft. De ere tilvisse ikke optraadte med ét Slag, men ere i Tidernes Løb blevne fuldstændiggjorte. Først under Georg II ender Arbejdet. Disse Love syntes udtænkte for at undertrykke, fornedre og forarme Befolkningen, og intet Middel kunde bedre end de tjene til at nedværdige Menneskenaturen. De lod ikke en Udvej aaben. De forulempede Irlænderen i Ejendoms- og Erhvervsforhold. Med Hensyn til Opdragelse og Opfyldelsen af de religiøse Pligter lodes han heller ikke fri. Tvedragtens Sæd kastedes ind i Familieme. Sønnen begunstigedes i Formueforhold paa Faderens Bekostning, hvis han gik over fra Katholicismen til Protestantismen. Embeder turde Katholiker ikke beklæde; Valgret havde de heller ikke. Ved en Række af Love søgtes den irske Produktion ødelagt, saasnart den syntes at true de engelske Interesser med Konkurrence. Neppe dukkede en Industrigren op i Irland, før man i England raabte Vagt i Gevær, og Undertrykkelsen lod ikke vente paa sig. Kun Jorden lodes Irlænderne tilbage; — men saa opstod Spørgsmaalet om Benyttelsesretten over den. Man efterse den historiske Fremstilling hos Macoll.

Agrarspørgsmaalet fik den mest afgjørende Betydning for det hele irske Spørgsmaal. Forstaaelsen af dette forudsætter først og fremmest Kjendskab til de irske Landboforhold.

Erobringen og senere Undertrykkelsen af Opstandene havde i Reglen Formuekonfiskationer til Følge. En Del af Jorden kom paa den Maade i Hænderne paa engelske

Stormænd; en anden Del tilfaldt de mindre Landejendomsbesiddere, der dannede den engelsk-irske Gentry. Stormændene, Favoriterne osv., der kom i Besiddelse af store Godser i Irland, opholdt sig i England, ikke i Irland. De besøgte knapt nok deres irske Godser; langt mindre tænkte de paa at opholde sig der i længere Tid. Saaledes udviklede «Absenteismen» sig, med dens Ligegyldighed for Bøndernes Kaar og Lod, og det fuldstændigt fremmede Forhold mellem to Klasser, der burde være nøje forbundne. Og paa Grund af Godsejernes Fraværelse uddannede der sig en Klasse af Mellemmænd, «middlemen», der paatog sig at inddrive Indtægterne for de fraværende Ejere. Men ofte vare disse Mellemmænd kun Spekulanter, der overlod Forretningerne til andre Entreprenører, saa at først disse traadte i umiddelbar Berøring med Fæsterne. A. Young giver i sin «A Tour in Ireland» (1780) en alt andet end smigrende Beskrivelse af disse Mellemmænd. De høre — siger han — til den værste Art af Tyranner; de ødelægge Landet og udsuge Bønderne paa den mest hensynsløse Maade; de ere lidenskabelige Jægere, og de mest udholdende Tilhængere af Bægeret; paa Forbedringer af Jorden indlade de sig ikke.

Alligevel begyndte Saarene at læges. Befolkningen voxede, og da Tilgangen til andre Næringsveje var spærret, strømmede ny Arbejdskraft til Agerbruget. Af Land var der endnu nok; man behøvede blot at forvandle ukultiveret Jord til kultiveret. Paa Steder, hvor man mere helligede sig Kvægfedning end Kornavl, fandt man endog velhavende Forpagtere, og selv blandt den undertrykte irske Befolkning have hist og her flere ved udholdende Flid og Sparsommelighed arbejdet sig op af Elendigheden. Landet antog et livligere Udseende. Ogsaa Linnedindu-

strien i de nordlige Egne bidrog hertil. Forandringen til det bedre begynder med det 18. Aarhundredes anden Halvdel langsomt at gjøre sig bemærket. Tydeligere viser den sig i Aarhundredets sidste Fjerdedel. Og de politi-Forhold førte det med sig, at England maatte bekvemme sig til at gjøre Irland forskjellige Indrømmelser.

De friere og bedre Forhold havde til Følge, at Jorden blev bedre dyrket; men de havde ogsaa den Følge, at den blev mere udstykket. Denne Tendens saa Godsejerne gjerne. Store Strækninger af den brak liggende Jord bedækkedes med Hytter og smaa Kartoffelmarker, af hvilke der betaltes en forholdsvis høj Forpagtningsafgift, fordi Konkurrencen steg, og den fattige Landbefolkning allerede var tilfreds, naar Kartoffelhøsten lige gjorde den det muligt at friste Tilværelsen. Ogsaa politiske Forhold virkede med til at fremme Udstykningen; Godsejerne ønskede mange Fæstere for at vinde større politisk Indflydelse; men de politiske Interesser, der en Tid sammenknyttede Godsejerne med deres stemmeberettigede Fæstebønder, slog snart om i sin Modsætning: de irske Bønder understøttede O'Connel og hans Agitation, og fra at have været en politisk Støtte for Godsejeren blev de hans politiske Fjender. Forholdet til Godsejerne forværrede sig, og i ingen anden Retning forbedrede de irske Forpagteres Kaar sig. Tværtimod! Befolkningen tog stedse meget hurtigt til: fra 5,575,000 i 1806 steg den til 8,250,000 i 1846, og Jorden var fremdeles denne Befolknings Existensgrundlag. Forholdene var rigtignok ikke gunstige for en Forhøjelse af Forpagtningsafgifterne, da Priserne paa Landbrugsprodukter sank betydeligt efter de napoleonske Krige; men Godsejerne vare vante til høje Afgifter og et ødselt Liv og viste ingen Lyst til at ned-

sætte Afgifterne. Landbefolkningens indbyrdes Konkurrence bevirkede tværtimod en Forhøjelse. Ofte tilbød Bønderne Afgifter, der vare ligefrem uoverkommelige. Det, det for dem kom an paa, var at komme i Besiddelse af lidt Jord, hvor de kunde lægge en Smule Kartoffler; ellers havde de, da enhver anden Erhvervskilde manglede, ingen anden Udvej end at tiltigge sig Føden. Elendighed, Sygdom, Død udbredte sig overalt. Over to Millioner Mennesker var stedse Hungersdøden nær. En organiseret Fattigpleje indførtes først i 1838 efter engelsk Mønster, men led i sin Anvendelse paa de irske Forhold af betydelige Mangler. Rigtigt galt blev det dog først i 1846, da Kartoffelmisvæksten kom til. Tidligere kæmpede man med Døden; nu »døde man uden at kæmpe«, siger et Øjenvidne. Millioner af Mennesker vare henviste til at leve af Kartoffler; — en Gang slog de fejl, og Døden rev Hundredetusinder bort.

Dette Hungersaar er Begyndelsen til en ny Periode i Irlands økonomiske Historie. Ved Død og Udvandring formindskedes Befolkningstallet betydeligt. Overbefolkning tyngede ikke mere. Indførelsen af »the Incumbered Estate Court« i 1839 bragte mange forgjældede Godser ud af de tidligere Ejeres svage Hænder og over til driftige, kapitalrige Folk, der energisk tog fat paa Driftens Forbedring. Men i Forholdet til Fæsterne indtraadte der ingen Forbedring. Vi se, at Fæstekontrakter paa et Aar tage Overhaand; ja endog Kontrakter, der giver Godsejeren Ret til til en hvilkenksomhelst Tid at opsige Fæsteren, høre ikke til Sjeldenhederne. Godsejeren kunde saa skrue Afgifterne i Vejret eller jage Forpagteren paa Porten, saasnart han fandt en, han syntes bedre om. Udjagning (ejectment) og Arrondering og Nedlægning af Forpagter-

gaarde (clearing) staa paa Dagsordenen under hele denne Periode. Efter Hungersaaret blev Forholdet snarere endnu værre; thi Salget af mange forgjældede Godser, der da fandt Sted i stort Omfang, bringer Jorden i Hænderne paa ny Folk, der kun spørge om, hvad der betaler sig bedst. De kjende ikke Landets Forhold og bekymre sig ikke derom; det økonomiske Formaal er for dem det ene fornødne. Bividtheden af Pligter ved Siden af Rettigheder synes herefter kun undtagelsesvis at findes hos de irske Godsejere. Forholdet mellem de to Klasser er blevet saa meget bitrere, fordi Godsejerne ikke ville anerkjende det, som Fæsterne betragte som deres gode Ret, men ville gjøre deres Kontrakt gjældende. Men naar den gjøres gjældende uden Hensyn til Fæsternes Paastand paa Ret til Jorden, se disse heri en Voldshandling. Denne Modsætning i Retsopfattelsen bevirker, at Retten kun ved Hjælp af Tvangsforholdsregler kan komme til Anvendelse, og at Irland stedse befinder sig i en revolutionær Tilstand. Men hvorfor denne Modsætning i Retsopfattelsen? Fordi den positive Ret og Sædvaneretten staa fjendtligt lige overfor hinanden. Fæsterne holde paa Sædvaneretten, der blandt dem har slaaet saa dybe Rødder, at den hidtil ikke har kunnet ladet sig rive op; — Godsejerne holde paa den positive Ret, der indtil 1870 i store Dele af Irland anerkjendtes som den ene gyldige.

Ifølge Sædvaneretten har Fæsteren en aldeles bestemt uantastelig Ret over den Jord, han har i Fæste, den saakaldte «tenant right». Han er ifølge den ikke Ejer af Jorden; men han er Ejer af Forpagtningen og kan disponere over den til sine Arvinger. Konsekvensen er, at Jord-ejeren ikke uden Videre kan fordrive Bonden fra hans Gaard; han kan gjøre sine Fordringer gjældende ligeoverfor

ham, men han maa ikke krænke hans Rettigheder! Fæsterens Ret er altsaa ved Siden af Grundejerens af stor Betydning, og hvorledes denne Retsopfattelse er gaaet over i Sprogbrugen, ses f. Ex. af Udtrykket: *to own a farm* (at eje en Forpagtergaard).

Forpagtningsretten involverer, at Ejeren skal lade Forpagteren i uforstyrret Besiddelse af Forpagtningsgaarden. Han maa ikke sige ham op, saalænge Afgiften betales: «*the fixity of tenure*» skal respekteres. En Betingelse, der staar i Forbindelse hermed, er det, at Afgiften skal være nogenlunde moderat. I ethvert Fald maa Afgiften ikke hurtig skrues i Vejret. I Ulster, det typiske Land for «*the tenant right*», ere Afgifterne derfor altid moderate, ihvorvel ikke stabile. Dette Forhold medfører da, at Godsejeren ikke har nogen absolut Ejendomsret, men i Hovedsagen kun Krav paa Afgifter, der, bortset fra Vilkaarligheder, i Grunden ere bestemte. Paa den anden Side har Fæsteren, saalænge han svarer Afgifterne, Ret til at beholde Jorden til Brug. Men de engelske Godsejere satte Vilkaarligheden i Stedet for Retten. Dog kunde de ny Forhold ikke ganske tilintetgjøre den rodfæstede Retsfølelse. Hvad der under det engelske Herredømme væsentligt virkede med til at befæste Sædvaneretten, var, tro vi, den Omstændighed, at Jordens Kultur alene skyldtes Fæsterne. Af et øde, ofte moradsagtigt og stenet Land have de med Møje skabt frugtbare Agre. Bygningerne og overhovedet alt hvad der hører sammen med Driften, var deres Værk. I Almindelighed ydede Godsejerne slet intet i saa Henseende. Under saadanne Omstændigheder synes det at være ikke andet end billigt, at der sikredes Fæsterne bestemte Rettigheder. Lignende Forhold virkede uden Tvivl med ved Udviklingen af «*Ulster tenant-right*».

I Ulster overlod Jakob I saakaldte «undertakers» øde Land med Forpligtelse til at kolonisere det. Disse Kolonister, mest skotske Presbyterianere, skulde bringe Landet i en Kulturtilstand. Kongen fastsatte lave Afgifter og «the fixity of tenure», lettede dem desuden Forholdene paa anden Maade. Vel manglede det heller ikke her paa Forsøg paa at exploitere Fæsterne; men det mere anerkjendte Retsgrundlag og den presbyterianske Energi gjorde dem mere skikkede til at gjøre Modstand. Men lige til 1870 var «the tenant right» ogsaa i Ulster kun en Sædvaneret; den anerkjendtes imidlertid af Godsejerne og kom saaledes til Gyldighed. Positive Retsnormer med Hensyn til Afgiftens Højde og andre Forhold eksisterede ikke; alt dette ordnedes ifølge Sædvane.

Forandrede Forhold førte det med sig, at Godsejerne ikke respekterede Brugsretten (undtagen i Ulster, og selv dér ikke altid). De kastede Fæsterne ud, enten naar der af andre tilbødes dem højere Afgifter, eller fordi de ikke mere vilde finde sig i de smaa ynkelige Brug og i deres Sted vilde indføre en mere rationel Drift. De opfattede Forholdet, som om det udelukkende hvilede paa en Kontrakt mellem dem og Fæsterne. De ansaa det som deres Ret at tiltvinge sig korte Kontrakter, at sige Fæsteren op, at skrue Afgifterne i Vejret og uden Videre at kaste Fæsteren paa Porten, saasnart han ikke opfyldte et eller andet Punkt i Kontrakten. Den positive engelske Ret havde de ogsaa for sig. Sagen blev dreven med stor Hensynsløshed, og ogsaa Fæstere, der med store Bekostninger havde udført betydelige Forbedringer i Tillid til Godsejernes Løfter, kunde risikere at blive jagede bort og med ét Slag forvandles fra velhavende Folk til Tiggere. Dommerne, der skulde fælde Kjendelsen, opfordrede ind-

trængende den Part, der saa strængt vilde gjøre sin Ret gjældende, til at afstaa fra sit Forehavende; de udtalte ofte deres Beklagelse af, at Loven bød dem godkjende Paastande, der stod i Strid med, hvad der maatte anses som ret og billigt. Under saadanne Forhold frygte Fæsterne at forbedre deres Jord. Saasnart Gaarden er bragt saa vidt, at den lige gjør det muligt at betale Afgiften og at friste Livet, undgaas omhyggelig enhver yderligere Forbedring, af Frygt for, at Følgen skulde blive en Afgiftsforhøjelse. Fæsteren, berettes der, undgaar alt hvad der kunde tyde paa Velstand: i sin Hyttes, sin Kone og Børns, sine Pjalters Ynkelihood ser han sin Sikkerhed. Og selv naar han ikke svarer sine Afgifter, kan han ikke forstaa Godsejerens strænge Forholdsregler, at han siger ham op eller jager ham bort. Den Bevidsthed, at alt hvad der giver Jorden Værdi, skyldes Fæsternes Kraft og Virken, har sat sig fast i deres Hjerne. Derfor gjør de Modstand, aabenlyst eller hemmeligt, og vige ikke tilbage for «agrariske Mord».

Den agrariske Konspiration er i det Hele godt organiseret i Irland. Konspiratorerne have deres Love, holde Møder, afsige Domme og lade dem exekvere. For denne Virksomhed har Terrainet været godt forberedt. Allerede i forrige Aarhundrede finde vi konspirerende Foreninger i Irland. Fra den nyere Tid kjender man navnlig «the Ribonmen» eller «Whiteboys». De nuværende Konspirators Formaal ere væsenlig af social-agrarisk Natur. Politiken ligger dem i det hele fjernt, uagtet den agrariske Konspiration under de givne Forhold kan støtte Fenierne, der paa deres Side atter væsenlig forfølge politiske Formaal. Her er en gjensidig Understøttelse, og selv blandt de protestantiske Bønder i Ulster mødte Fenierne

ingen Uvilje, fordi man haaber, at naar de naa deres Formaal, ville Forholdene forbedre sig for alle.

Et alvorligt Forsøg paa at løse det irske Spørgsmaal gjorde egentlig først Gladstone. I 1869 vedtoges den Lov, der ophævede den anglikanske Kirkes privilegerede Stilling. I 1870 fulgte en ny Lov med det Formaal at ordne Agrarforholdene, «An Act to amend the Law relating to the Occupation and Ownership of Land in Ireland». «The Ulster tenant-right» erklæres her som lovligt bestaaende (§ 1). Lader det sig godtgjøre, at der ogsaa i andre Provinser findes Bønder, der i Kraft af en lignende Sædvaneret som i Ulster ere i Besiddelse af Jorden, saa skal the tenant-right ogsaa her erkjendes som lovligt bestaaende (§ 2). Ogsaa andre Forpagtere, der ikke have deres Forpagtning ifølge §§ 1 og 2, have Krav paa Skadeserstatning af Godsejeren, naar han forstyrrer dem i deres Besiddelse (§ 3). Domstolene bestemme Skadeserstatning; men Loven indeholder Maximumsgrænser herfor. Den fratrædende Forpagter har ogsaa Krav paa Godtgjørelse for alle varige Forbedringer (§ 4). Men Godsejeren slipper for at betale, naar han tillader den fratrædende Forpagter at sælge sin Ret til den ny. Alle Kontrakter, der give Afkald paa de i §§ 3 og 4 omhandlede Rettigheder, ere ugyldige. Det skal ikke betragtes som «ejectment», at en Forpagter fjernes, naar han ikke har betalt sine Afgifter, eller naar han handler mod bestemte Betingelser (§ 9). Nogle følgende Paragrafer, der skyldes John Brights Indflydelse, og derfor kaldes «Bright's Clauses», omhandle Salg til Fæsterne af Jorden, Forskud til dem og forskellige Lettelser for dem ved Kjøb af Jorden.

Men denne Lov har rigtignok paa ingen Maade løst

det irske Landbospørgsmaal. De agrariske Forbrydelser vidne noksom herom. Allerede ifjor noteredes 977 agrariske Forbrydelser, og iaar er det jo blevet endnu værre. Loven har endnu mange Huller, og er tildels forblevet et dødt Bogstav. Herom kan man finde Oplysninger i Artikler af Hancock (i Fortn. Review, Jan. 1880) og Parnell (North Amer. Rev., Apr. 1880). «The Ulster tenant-right» har ikke bredet sig over hele Irland, og med Salg af Gaardene til Fæsterne er det kun gaaet yderst smaat. Selv en Forfatter, der er saa lidet tilbøjelig til at gaa ind paa de irske Fordringer som Hyndman (Fortn. Rev., Fbr. 1880) raader at begynde med en Slags Tvangssalg af de «fraværende» Godsejeres Godser.

Med en Ordning af Landboforholdene ville de irske Reformer imidlertid langt fra være udtømte. Landbospørgsmaalet er vel det dominerende; men det irske Spørgsmaal er dog langt mere forgrenet. Hancock viser os i den citerede Artikel, hvormange Skavanker der er tilbage fra gammel Tid. Katholiker og Protestanter staa endnu ikke lige; i den kommunale Forvaltning tilsidesættes Katholikerne. Folkeskolevæsenet, Fattigvæsenet, Kommunalforvaltningen osv. er ganske anderledes forsømt i Irland end i England. Noget lignende gjælder om Valgretten, hvad Dawson viser i Fortn. Review, Fbr. 1880.

Og foruden alle disse Enkeltheder, hvor en Reform er fornøden, er der det store politiske Spørgsmaal, Irlands Avtonomi. «Home-Rulerne» have en faktisk Betydning, der ikke maa undervurderes. Deres Program er vel ikke ordentligt udarbejdet (jfr. Hyndman l. c.), og der kan være Tvivl om, hvilken Skikkelse Avtonomien skal antage, og hvor vidt den skal gaa; men den synes dog ikke at mangle sin Berettigelse. Forbindelsen med Storbritan-

nien skal ikke løses; men «Imperialismen», d. v. s. Afhængigheden af det fælles Parlament forlanges ophævet. Home-Rulerne forlange et eget Parlament for Irland; men Englændernes Mistro stiller sig stadigt hindrende i Vejen. De Følelser, Englændere og Irlændere for Tiden nære for hverandre, ere saadanne, at naar der tales om Irlands Avtonomi, frygte Englænderne strax den grønne Øs Løsrivelse. Den demonstrative Maade, hvorpaa en saa udpræget Avtonomist som Parnell blev modtaget af den nordamerikanske Kongres, de irsk-amerikanske Sympathier, Feniernes Støtte i Amerika, ere Kjendsgjerninger, som Englænderne ikke synes om. Det irske Spørgsmaal rækker en Arm over Oceanet. Den anden strækkes ud mod England. To Millioner Irer bo i England. Denne Indvandring til England, hvor Irlænderne holde sammen i sluttet Trop, og hvor ogsaa Modsætningen mellem de to Nationer træder skarpt frem, findes skildret af O'Connor Power i Fortn. Review, Marts 1880.
